

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

În ediția de față a BIBLIEI de la 1688 se urmărește redarea textului într-o formă cît mai apropiată de ceea ce se presupune că era româna veche în epoca respectivă. Observațiile atente asupra ediției *princeps* și asupra celor două manuscrise, 45 și 4 389, au determinat colectivul de editori să ajungă la următoarele principii de transcriere a slovor chirilice susceptibile de interpretări:

a) ⚴ final postconsonantic a fost transcris prin -u, dar neexistând nici un indiciu sigur de echivalență fonetică a lui cu ă (ierul mic) final, acesta din urmă nu a fost notat.

b) ⚴ final după vocală, întâlnit destul de rar în cele trei texte, a fost transcris de asemenea prin -u: **ѧꙑсѧї** (de sajū).

c) ѡ final, notat cu remarcabilă consecvență în formele de perfect simplu, pers. I sg. (ѡꙑ скулѧи = mă sculaiu), în derivatele cu sufixul -tor (ѡꙑдѣкътѹр = judecătoriu) și în finalul unor substantive terminate în consoană (ѿерю = ceriu) sau în vocală (ѿраи = graiu), a fost transcris prin -iu.

d) է în poziție e (ѿѣре = cêre) și în poziție i (ѿи҃пѣніи = egiptenii) a fost transcris prin ē, în restul cazurilor el fiind transcris, ca de obicei, prin -ea. Tot prin ē a fost transcris uneori și ѡ (ѡꙑврѹ = muiere), datorită frecvențelor alternante cu ѧ; în restul cazurilor, ѡ a fost transcris prin ia (ѿѧиат = tăiat, ѧсپѹиат = despuiat) sau ea (ѿам = ne-am, ѧмминаца = dimineața) (pentru detalii, vezi S.T.L. FAC., p. 49–51. S.L.L., p. 49–51).

e) ѧ în poziție -e, -i (ѡꙑнгáре, ѧвт҃иае) a fost transcris tot prin ē (junghere, vêtelele). În celelalte cazuri, ѧ a fost redat prin diftongii ea și ia. În unele cuvinte de origine slavă, cu ѧ în etimon, slova a fost transcrisă prin ea, ia chiar dacă în silaba următoare erau e, i (ѿепрїатии = nepriiatinul, ѡиарѹ = boiarii). În poziție finală, ѧ a fost transcris în cîteva cazuri prin -d, din considerante de morfologie istorică (ѧпропїа = apropi•, ѡириа = junghi•).

f) Deși valoarea dominantă a lui ѧ este aceea de ă, iar a lui ѡ aceea de ă, numeroasele cazuri de alternanță grafică au impus transcrierea lor potrivit pronunției actuale (ѡинтѹи / ѧмнитѹи = mintui; ѡиrla = gîrlă;

ѡиржрии = cărările etc.), inclusiv celei dialectale (ѡиhi = mănie, ѡиhi = păine, ѡиhi = pănă, ѡиhiка = rădica, ѡиhiки = rănicii).

g) Frecvența alternanță a consoanelor -ȝ / -ȝi, -ȝ / -ȝi (օրչ / օրչи = sorț / sorți, գրիц / գրիցи = grăiț / grăiți, չկօչք / չկօչքи = scoseș / scoseși), se reflectă ca atare în textul ediției de față.

h) ւ final suprascris a fost transcris uneori prin -ce, în spiritul textului (հիշ = nice, կշշ = căce).

i) ՚ și ՚ au fost transcrise prin i chiar în cazul cuvintelor străine: ՚ցիպտենի (egiptenii), ՚վր (chir).

j) În cazurile foarte rare când ւ are valoare de i, el a fost notat ca i : +պահ = împins.

k) Dintre semnele diacritice, singurul cu valoare fonetică, chendima, a fost transcris prin i : ՚միհալ = mînilor, ՚լ = lui.

l) Vocalele și consoanele duble au fost redate întotdeauna (՚չետաթ = cetaate, ՚սամъ = saamă, ՚պըտաթ = dreptaate, ՚ինհա = Anna, ՚պրան = Arrân).

Unele slove chirilice au fost transcrise în conformitate cu normele ortografiei actuale:

1) ՚ la început de cuvînt sau de silabă a fost redat fie prin ie ՚ea ՚иши = va ieși, ՚օս = voie, ՚ոօս = ploaie), fie prin e (՚я = el, ՚բր = era, ՚պի = ești, ՚մի = mie, ՚ի = ei, ՚սկրի = scrie).

2) ѧ inițial a fost transcris prin ia (ѧст = iaste, ՚սъ ՚и = să iai), dar și prin ea (պր ՚ = pre ea); aceeași literă precedată de է a fost redată prin ea (՚սէ = acêea).

3) Potrivit acelorași norme, է final a fost transpus prin ia în ՚սպրէ (aceștia).

4) + urmat de n a fost transcris ՚ sau ՚n (՚նեմինե = înălțime, ՚նօմիւ = înnoiște), iar înaintea labialelor p și b, ՚m (՚պրդտ); urmat de n, + a fost redat însă și în acest caz prin ՚ (՚նոյրդտ = înpărat).

5) Cuvintele compuse au fost ortografiate potrivit normelor actuale ՚նեկօնդելմն = binecuvîntăvoiu, ՚նտ ՚և ՚լեմն = untdelemnul), cu excepția situațiilor în care terminii își păstrau autonomia și, în consecință aveau o flexiune proprie (՚նտօնի ՚և ՚լեմն = untului de lemn).

6) Regulile ortografice actuale au fost aplicate și în cazul în care slova chirilică a fost transcrisă prin două litere latine (сѣ = se-au).

7) Restul semnelor chirilice au fost transcrise potrivit valorilor cunoscute.

La transcrierea textului, au fost coborîte în rînd suprascrimerile, întregindu-se tacit toate prescurtările marcate prin titlă, cu excepția cuvintelor cu pronunție variabilă, la care întregirea s-a făcut între paranteze unghiulare (< >) potrivit contextului imediat: ѿ сътѣръ = și s<ă> săturără; ѿ съ спъмжнтѣз = și să s<ă> spământêze etc.; nu a fost întregită în nici un fel vocala finală (i) după consoanele m, s și f, din motivele amintite mai sus, chiar dacă în cazul ultimei consoane soluția nu e cea potrivită și pentru ms. 4 389. De altfel, numărul prescurtărilor prin contragere este destul de mic în cele trei texte: blgorodnie (blagorodnie), blgoslovi, blgslvi (blagoslovi), blstema (blestema), ciste (cinste), Dvd (David), dmn (domn), dh (duh), dmmie (domnie), l'il (Israil, Izrail), Dmnzeu – Dmnzău (Dumnezeu – Dumnezău), împrat (împărat), Is Hs (Isus Hristos), Izl (Israel), mlă (milă), mlstiv (milostiv), mrte (moarte), mrtul (mortul), sfii (sfinți).

Tot în mod tacit au fost corectate și greșelile de tipar (foarte puține, de altfel) din ediția *princeps*: (în loc de

царъ (greșit), **каръ** = cară; în loc de **чирякъ** = cerelui, **чирякъи** = ceriului; în loc de **пестре консые** = pestre copsele, **престе коапсеи** = preste coapsele etc.). Alte erori, omisiunile și întregirile de text din părțile deteriorate au fost marcate prin paranteze unghiulare, însoțite de note, iar repetițiile și cuvintele de prisos au fost puse între paranteze drepte ([]).

Parantezele și indicațiile copiștilor celor două manuscrise au fost de asemenea marcate prin note, iar în aparatul critic (NOTE) s-au dat toate notele liminare cu variante lexicale și comentarii ale copiștilor, ce au legătură directă cu textul (cu excepția concordanțelor biblice marginale, care nu interesează prezenta ediție). Sfîrșitul textului din fiecare coloană facsimilată a ediției *princeps* în această ediție a fost marcat printr-o bară oblică în toate celelalte patru coloane ce însoțesc pe pagini facsimilul.

La editarea celor trei texte, am folosit ortografia și punctuația de azi, notînd, în plus, accentele cuvintelor comune în cazul abaterilor de la normă; la fel am procedat și în cazul numerelor proprii.

Versetele textelor au fost redate prin paragrafe distincte, potrivit *Biblei moderne*, iar neconcordanțele de segmentare și de numerotare au fost marcate prin paranteze drepte ([]).